

Julius Oswald

EVROKOMUNIZAM I LJUDSKA PRAVA

L dio: *Evrokomunizam*

1. Što je evrokomunizam?

Nije jasno tko je prvi pronašao pojam »evrokomunizam« kojim se označuje ideološki kurs komunista u Italiji, Španjolskoj, Francuskoj, Švedskoj, Islandu, Grčkoj, Velikoj Britaniji i Japanu. Premda samo ime ne potječe od nekog komunista, preuzele su ga spomenute partije da bi označile vlastiti put prema socijalizmu, koji odstupa od puta Sovjetske partije, a orijentira se prema nacionalnim prilikama. Da evrokomunizam nije neka geografska oznaka nego ideološko-politička, vidi se već po tome što se i japanski komunisti ubrajaju među evrokomuniste.

Evrokomunisti ne slijede neku jedinstvenu strategiju i taktiku te nemaju namjere »da stvore novi — ‚evrokomunistički‘ — centar u Zapadnoj Evropi«. U njihovim ideološkim i političkim zamišljajima možemo ipak prepoznati zajedničke crte koje naznačuju programatsku promjenu koja ide prema tome »da se evrokomunisti sve više emancipiraju od ideoloških i političkih predodžaba Moskve, a vežu se više za specifične nacionalne i zapadnoevropske regionalne uvjete i tradicije«.

Premda pojedine partije datum svoje ideološke i političke samostalnosti povijesno pomiču što više unatrag, tek je 20. kongres Sovjetske partije u veljači 1956. i konflikt između Moskve i Pekinga »potkopao vodeću ulogu Sovjetskog Saveza i oslobodio put prema evrokomunizmu«. In-

¹ H. TIMMERMANN, »Eurokommunismus im Wandel«, u *Eurokommunismus. Fakten, Analysen, Interviews* (izd. H. Timmermann), Frankfurt/Main 1978, str. 58.

[^] Na istom mj.

¹ M. SPIEKER, »Das Demokratieverständnis im Eurokommunismus«, u *Der Eurokommunismus — Demokratie oder Diktatur?* (izd. M. Spieker), Stuttgart 1979, Str. 27.

tervencija Sovjetskog Saveza i njegovih saveznika u Čehoslovačkoj u kolovozu 1968. i neuspjeh Socijalističke fronte u Čileu u rujnu 1973. bili su daljnji koraci na tom putu. Odstupanje od KPSS i razmišljanje o tome kako bi se socijalizam dao ostvariti u vlastitoj zemlji vodili su do razlika između evrokomunista, koje su jedva manje od onih što postoje između socijaldemokrata, kršćanskih demokrata i liberala u Zapadnoj Evropi. Bilo bi zanimljivo obraditi te razlike da bismo mogli bolje prosuditi stav različitih evrokomunističkih partija prema ljudskim pravima, ali to bi išlo preko okvira ovog predavanja. Zato bih želio istaknuti neke vidike koje nalazimo u svih evrokomunista i u kojih možemo uočiti njihov odnos prema ljudskim pravima.

2. Politički ciljevi evrokomunista

Sergio Segre, vodeći član Talijanske komunističke partije kaže: »Evrokomunizam je slaganje nekih komunističkih partija u zapadnoj Evropi i izvan nje, kao na primjer u Japanu, o tome što bi trebalo da bude socijalizam u visoko razvijenom društvu i što ne bi trebalo da bude. On je koncepcija demokratskog puta prema socijalizmu.«*

»Evrokomunizam«, kaže Eugenio Triana, poznati španjolski komunist, »nastoji od kapitalističkog društva učiniti socijalističko demokratsko društvo, društvo u kojem bi bila sačuvana politička sloboda svih 'declogija, stajale one lijevo ili desno, društvo u kojem bi bila zagarantirana sloboda sindikata, u kojem bi se poštovala sva ljudska prava, u kojem se poštuje pravo općih izbora kao vrelo političke vlasti, društvo u kojem se država ne veže ni na koju religiju, decentralizirano društvo s regijama i općinama u kojem je osiguran demokratski razvoj svih sektora produktivnog života općina, regija i parlamenta.«''

Iz tih i bezbrojnih drugih izjava vodećih evrokomunista možemo prepoznati novu strategiju preuzimanja vlasti koja počiva na uvidu da se u zapadnim industrijskim zemljama socijalizam ne može ostvariti »diktaturom proleterijata«, nego samo demokratskim putem.

Činjenica »da protiv predstavnika katolicizma u Italiji neće biti moguće nikakve obuhvatnije reforme«" potakla je komunističkog partijskog vođu Togliattija da već 1944. prijeđe na širu politiku savezništva i s drugim mišljenjima te da predobije kao partnere i lijevo orijentirane katolike. Neuspjeh narodne fronte u Čileu konačno je evrokomunistima učinio očitim da se prilikom preuzimanja vlasti ne smiju oslanjati na malobrojnu

* S. SEGRE, »X hat Angst vor dem Eurokommunismus? — Der italn.nische Weg zum Sozialismus«, u *Der Eurokommunismus — Demokratie oder Diktaturf*, str. 126.

^ E. TRIANA, »Der spanische Weg zum Soziahsmus«, u *Der Eurokommunismus — Demokratie oder Diktaturf*, str. 134.

' A. JOST, »Italien — Kommunisten an der Macht«, u *Eurokomunismus. Fakten, Analysen, Interviews*, str. 68.

većinu, već da se moraju brinuti za podršku koja dolazi od svih slojeva naroda.

Talijanski komunisti pojačali su svoje napore i ponudili »povijesni kompromis« u kojem bi katoličke i socijalističke snage surađivale na svim razinama kako bi riješile najhitnije nacionalne probleme.

Da bi dobili što širi pristanak za svoju politiku, evrokomunisti su se odrekli središnjeg pojma »diktatura proleterijata« i umjesto toga govo- re o »hegemoniji radničke klase«.

Time su najprije htjeli izbjeći sve asocijacije i sjećanja koje se vežu za riječ »diktatura«. Drugo, smatraju da je »pojam 'proletarijat' preuzak da bi izrazio širinu savezništva na koje se mora oslanjati izgradnja so- cijalizma«.

Di bi izbjegli nesporazume, upotrebljavaju izraz »napredna demo- kracija« i naglašavaju »da paušalno ne odbijaju institucije, postupke i prava na slobodu u zapadnim demokracijama kao instrument građanske klasne vlasti, već ih žele zadržati i dalje razvijati«.

Tako, na primjer, piše donedavni sekretar Komunističke partije Špa- njolske Santiago Carillo, koji je zbog lošeg rezultata svoje partije na prošlim izborima dao ostavku: »Partije koje pripadaju struji evrokomu- nizma slažu se u potrebi da postignu socijalizam na demokratski naČin. One se zauzimaju za višepartijski sistem, za parlament, za reprezenta- tivne institucije, za suverenitet naroda koji proizlazi iz izbora što se odr- žavaju u pravilnim vremenskim odsjecima, za sindikate koji su neovisn- i o državi i o partiji, za slobodu opozicije, za ljudska prava, za slobodu religije i za slobodu kulture, znanosti i umjetnosti.«

U zajedničkoj izjavi »smatraju talijanski i irancuski komunis- i da se put prema izgradnji socijalizma i socijalističkog društva, ko'e oni pred- lažu kao perspektivu za svoje zemlje, mora ostvarivati u sklopu trajr-^ demokracije privrednog, socijalnog i političkog života. Socijalizam će bit' viša faza demokracije koja je ostvarena na savršen način. U tom duhu moraju biti zajamčene i razvijene sve slobode, bile one rezultat veli';!:-: demokratsko-građanskih revolucija ili velikih narodnih borbi ovog sto- ljeća s radničkom klasom na čelu. To bi trebalo biti ostvareno s obzirom na slobodu mišljenja i izjašnjavanja, tiska, javnili skupova i zajednica, demonstracija, slobodnog odnosa među osobama u zemlji i u inozemstvu; s obzirom na nepovredivost privatnog života, slobodu vjere, totalnu slo- bodu istraživanja, duhovne struje i svako filozofsko, kulturno i umjet- ničko mišljenje. Francuski i talijanski komunisti«, kaže se u toj izjavi.

7 M. SPIEKER, nav. cl. str. 31.

8 Isto, Str. 32.

' W. HAUBRICH, »Die Kommunistische Partei Spaniens«, u *Eurokrmunismus. Fakten, Analysen, Interviews*, str. 131.

»izjašnjavaju se u korist više političkih partija, za pravo za opstojanje i aktivnost opozicijskih partija, za slobodu izobrazbe i za mogućnost demokratske promjene većina i manjina, za laicitet i za demokratsko funkcioniranje države, za neovisnost pravosuđa. Oni se ujedno izjašnjavaju u korist slobodnog djelovanja i autonomiju sindikata; posebno značenje pišipisuju razvoju demokracije u poduzećima i to na takav način da radnici sa zbiljskim pravima sudjeluju u njihovu vodstvu i da raspolažu širokom moću odlučivanja. Demokratska decentralizacija mora uvijek značajniju funkciju prepustiti regijama i lokalnim udruženjima, koji treba da raspolažu širokom autonomijom u izvršavanju svoje vlasti.«¹»

3. Ideološka osnovica evrokomunizma

Otvoreno izjašnjavanje za demokraciju i za ljudska prava, više ili manje oštra kritika Sovjetskog Saveza, brisanje središnjeg pojma »diktature proleterijata« i napuštanje pojma »lenjinizam« u španjolskih komunističkih naznačuju duboku promjenu ideološkog samoshvaćanja evrokomunista. Istočni partijski ideolozi i zapadni političari pokušavaju pronaći da li se evrokomunisti odvrćaju od ortodoksnog marksizma-lenjinizma i priklanjaju socijaldemokraciji. Budući da o odgovoru na to pitanje ovisi stav evrokomunista prema ljudskim pravima, potrebno je da promotrimo ideološke temelje njihovih partijskih statuta i zaključaka te njihovu kritiku socijaldemokratskih partija.

Koliko je nevjerojatno da bi evrokomunisti postali socijaldemokrati, pokazuju i slijedeće izjave: Sergio Segre, kao i njegov generalni sekretar Enrico Berlinguer, smatra »da su se putovi kojim idu socijaldemokrati, makar su oni u ovoj ili onoj zemlji postigli neka poboljšanja u životnim uvjetima radnih ljudi, ipak pokazali nesposobnima da dovedu do stvarnog prevladavanja kapitalizma.«²»

Manuel Azcarate, vrlo utjecajni španjolski komunist, upućuje na to »da su socijalističke i socijaldemokratske partije vladale u mnogim evropskim zemljama za vrijeme posljednjih pedeset ili šezdeset godina. No nigdje nisu mogle prevladati kapitalistički sistem. Evrokomunizam, zato sa svom energijom odbacuje socijaldemokratski put. Ono što mi želimo jest demokratski, pluralistički put koji respektira slobodu i koji želi transformirati, a ne zadržati kapitalistički sistem.«³»

Francuski komunisti, kaže Jacques Denis, poduzimaju sve, »da bi ubrzali pobjedu demokratskog socijalizma. Oni su se već promijenili da bi tome što više pridonijeli. I oni će se, bez sumnje, ! dalje mijenjati da bi radničkoj klasi i francuskom narodu mogli bolje služiti, pa da bi na bolji

¹ S. SEGRE, nav. cl. str. 111-112.

² S. SEGRE, »Antworten«, u *Evrokomunizam: Fakten Analysen, In'ervici.* str. 183.

³ M. AZCARATE, »Antworten., nav. dj. str. 191.

način mogli biti komunisti. Ne postoji nikakva šansa da bi ikada postali socijaldemokratima!«^{^^}

Jednoglasno odbijanje socijalne demokracije i uvjerenje (citirano u Sergia Segrea) da »ni modeli koji se ostvaruju u Istočnoj Evropi ne odgovaraju posebnim uvjetima i orijentacijama velikih masa radnika i naroda u zemljama zapadne Evrope«^{^*} prisililo je evrokomuniste da traže nove putove do socijalizma, čije ideološko opravdanje možemo naći u službenim partijskim dokumentima. Odbacivanje takvih središnjih pojmova, kao što su »diktatura proleterijata« ili »lenjinizam«, opravdavaju tu pretpostavku. Jesu li evrokomunisti doista napustili nauke Marxa, Engelsa i Lenjina, treba da razjasni pogled u službene rezolucije i partijske statute.

U rezoluciji svojeg devetog partijskog kongresa Španjolska se partija naziva kao »marksistička, revolucionarna i demokratska partija koja se inspirira na teorijama socijalnog razvoja kako su ih izradili začetnici znanstvenog socijalizma — Marx i Engels — i na njihovim metodama istraživanja. Lenjinistički doprinos integriran je u Komunističku partiju Španjolske, ako on zadržava svoje vrijednosti, kao i doprinos drugih velikih revolucionara, ali pod uvjetom da se danas ne može zadržati restriktivno shvaćanje prema kojem je 'lenjinizam marksizam naše epohe'«. Deseti član partijskog statuta obvezuje svakog člana »da nastoji kako bi poboljšao političku i ideološku razinu studijem principa znanstvenog socijalizma«.

Francuski komunisti kažu u uvodu svojeg partijskog statuta: »Francuska komunistička partija zasniva svoju akciju na marksizmu-lenjinizmu, koji poopćuje najnaprednije filozofske, privredne, socijalne i političke spoznaje. Ta je doktrina znanstveni zamišljaj svijeta, metoda za analizu stvarnosti i voditeljica akcije. Ona se bez prekida obogaćuje dostignućima znanosti, iskustvima akcije radničke klase u Francuskoj i u svijetu i dostignućima onih zemalja u kojima trijumfira socijalizam.«^{*^}

U rezoluciji dvadesetdrugog partijskog kongresa kažu francuski komunisti: »Da bi komunistička partija uspješno ispunila svoj zadatak, mora neprekidno obogaćivati svoju teoriju. Osnovana od Marxa i Engelsa, dalje razvijana od Lenjina i komunističkog svjetskog pokreta, preuzima ta teorija i nove spoznaje i uzima u obzir postojeći socijalizam, razvoj socijal-

J. DENIS, »Antworten«, nav. dj., str. 17 L

" S. SEGRE, »Antworten«, nav. dj., Str. 183.

Resolution des IX. Parteitages der KPSp (1975), nav. prema *Der Eurokommunismus — Demokratie oder Diktatur*, str. 209.

Statut der Kommunistischen Partei Spaniens in der Fassung vom Februar 1979., nav. prema *Der Eurokommunismus — Demokratie oder Diktatur?*, str. 233

" *Statut der Kommunistischen Partei Frankreichs in der Fassung des XXII. Parteitages (Febr. 1976)*, nav. prema *Eurokommunismus — Demokratie oder Diktatur?*, Str. 228.

ne stvarnosti, međunarodne događaje, i borbe naroda. Taj trajni napredak u kolektivnom mišljenju partije zahtijeva od komunista da uvijek zajedno povezuju jedinstvenost svojih načela i promjenu stvarnosti. Svojim radom partija se brine da to uspije svim komunistima, a taj rad potpomognut je prije svega odgojem novih članova.«^{***}

Talijanski komunisti u uvodu svojega partijskog statuta podsjećaju na to da je njihova partija »bila osnovana prema iskustvima talijanskog radničkog pokreta Italije, prema Marxovoj i Lenjinovoj nauci i zamahom koji je oktobarska revolucija dala radničkim pokretima u svijetu.«[®] Svaki je član partije, prema 5. članu, obvezan »da dođe do spoznaje marksizma-lenjinizma i da je produbi te da te nauke primijeni pri rješavanju konkretnih zadataka.«[^]

Premda vodeći partijski članovi žele promijeniti taj član, jer pojam 'marksizam-lenjinizam' znači zatvorenu teoriju i jer svjetska povijest nije završena s Marxom ili Lenjinom, komunističke partije »razvijaju među sobom solidarnost polazeći od velikih ideja Marksa, Engelsa i Lenjina«.-'

Uzmemo li u obzir da je pojam »diktatura proleterijata« bio pozivanjem na Marxa izmijenjen u »hegemoniju radničke klase«-- i da se španjolski komunisti, unatoč brisanju »lenjinizma«, smatraju marksističkom partijom, ipak je marksizam i dalje ideološka osnovica evrokomunista. Budući da Marxove, Engelsove i Lenjinove ideje određuju strategiju i postupak evrokomunista, o njima ovisi i stav evrokomunista prema ljudskim pravima.

II. dio: *Ljudska prava u marksizmu*

\. Shvaćanje ljudskih prava u klasika marksizma

Premda su ljudska prava od početka shvaćana kao prirodna prava koja je svakom čovjeku dala priroda tako da mu ih nijedan ljudski autoritet ne može oduzeti, Karl Marx u svojem članku »O židovskom pitanju« citira Brunu Bauera, za kojeg »ljudska prava nisu dar prirode, nisu baština dosadašnje povijesti, nego cijena borbe protiv slučaja rođenja i protiv privilegija koje je povijest dosad baštinila od naraštaja do naraštaja«.-'''

Resolution des XXII. Parteitags der KPF (1976), u nav. dj., str. 215.

Statut der Kommunistischen Partei Italiens in der ^Fassung des XIV. Parteitagess fMirz 1975), u nav. dj., str. 222.

-> Isto, Str. 226.

S. SEGRE, »Wer hat Angst vor dem Eurokommunismus?, str. 130.

E. TRL\NA, »Der spanische Weg zum Sozialismus«, str. 141.

K. MARX, 2»r/»rfew/rBsc MEW, SV. 1, Str. 362.

u prvom svesku *Kapitala* Marx polemizira protiv shvaćanja »da postoje 'vječna ljudska prava' ili uopće ljudska prava.«.* Prema nje. 'ovu mišljenju »je jednako izrabljivanje radne snage prvo ljudsko pravo kapitala.«.^ Zanimljiva je njegova izjava da je »sfera cirkulacije ili izmjeno robe, unutar čijeg se okvira kreće kupnja i prodaja radne snage, za pravo bila pravi raj prirođenih ljudskih prava. Ono jedino što tu vlada jest sloboda, jednakost, vlasništvo i Bentham. Sloboda! Kupac i prodavač neke robe, na primjer radne snage, određeni su samo svojom slobodnom voljom. Oni ugovaraju kao slobodne, pravno jednake osobe. Ugovor je konačni rezultat u kojem oni daju svojoj volji zajednički pravni Izričaj. Jednakost! Oni se međusobno odnose samo kao vlasnici robe i zamjenjuju jednako za jednako. Vlasništvo! Svaki raspolaze samo svojim. Bentham! Svakom od obojice stalo je samo do sebe. Jedina sila koja ih povezuje i dovodi u odnos jest sila njihove viastite koristi, njihovih posebnih privilegija, njihovih privatnih interesa. I budući da svaki skuplja samo za sebe, a nitko za drugoga, na temelju njihove prestabilitane harmonije stvari ili pod zaštitom sveznajuće providnosti, izvršuju svi samo djelo svoje međusobne predanosti, zajedničkog dobra, općeg interesa.

Prema tome, Marx se u *Kapitalu* i dalje drži onog rezultata koji je formulirao u članku »O židovskom pitanju«, »da takozvana 'ljudska prava, droits de l'homme, za razliku od droits du citoyen nisu ništa drugo do prava člana građanskog društva, to jest egoističnog čovjeka, čovjeka koji je odijeljen od čovjeka i od zajednice.«^^ Prema Marxu, »nijedno od takozvanih ljudskih prava ne prelazi egoističnog čovjeka, čovjeka ukoliko je član građanskog društva, naime, ukoliko je povučen u sebe, u svoje privatne interese i privatnu samovolju i ukoliko je kao individuum odijeljen od zajednice. Daleko od toga da bi čovjek u njima bio shvaćen kao rodno biće (Gattungswesen), naprotiv, samo rodni život, društvo, pojavljuje se kao vanjski okvir individuuma, kao ograničenje njihove prvobitne samostalnosti. Jedina veza koja ih ujedinjuje jest prirodna nužnost, potreba i privatni interes, čuvanje njihova vlasništva i njihove egoistične ličnosti.«-*

Na temelju tih izjava, ljudska prava za Marxa ostaju »izraz ograničenosti i egoizma građanskog individua koji se shvaća kao 'monada' umjesto kao 'rodno biće'«.^^* Stoga Je sasvim jasno kad Kuczyonski (mark-

" T. KUCZYNSKI, *Menschenrechte und Klassenrechte*, Berlin 1978, str. 22.

» K. MARX, MEW, sv. 23. str. 309.

" K. MARX, MEW, ST. 23, str. 189 sl.

" K. MARX, *Zur Judenfrage*, MEW, ST. 1, str. 364.

" Isto, Str. 366.

*• M. SPIEKER, »Eurokommunistische Grundrechtsbekenntnisse und ihre Grenzen«, u *Europäische Rundschau* 1981, Heft 4, str. 96.

sist iz DDR-a) konstatira, »da ni Marx ni Engels ne poznaju ljudska prava za socijalizam — a dakako nisu to ni mogli jer je pojam ljudskih prava uvijek povezan s idejom 'neotudivosti', 'od prirode ili od Boga danih', 'čovjeku prirođenih' prava. U tom smislu uopće ne postoje ljudska prava, a u drukčijem i ne mogu postojati. Postoje, doduše, ako to želimo tako reći, za svako društvo temeljni zakoni, osnovni zakoni o temeljnim pravima — izraz koji se često upotrebljava da bi se zaobišla 'ljudska prava'. Ali to su temeljni zakoni i temeljna prava društvenog poretka a ne prava čovjeka, ljudska prava.

Kao Marx i Engels, kaže Kuczynski dalje, ni »Lenjin uopće ne misli na to da takozvanim ljudskim pravima buržoazije suprotstavi bilo kakva socijalistička ljudska prava. Ona u stvarnosti ne postoje kao što ne postoje ni građanska. Ona bi ionako bila samo krivi ideološki ukras za nepostojeću stvarnost. Sva prava koja uopće postoje uvijek su samo klasna prava, a ne opća ljudska prava.

Gledajući tu marksističku procjenu ljudskih prava, iznenađuje činjenica što u zajedničkim izjavama, rezolucijama i partijskim statutima evrokomunista nalazimo izričito priznavanje ljudskih prava koja bi se imala ostvariti u socijalističkim društvima. Na žalost, nisam u evrokomunista mogao naći nijedne izjave u kojoj bi oni Marxovo određenje čovjeka kao »rodno biće« (Gattungswesen) i kao »skup društvenih odnosa« uspjeli povezati s pravima koja štite individuum od (pritiska) države i društva.² Čini mi se da je to osnovni problem marksizma koji bi evrokomunisti morali riješiti da bi prevladali rascjep između njihovih javnih priznavanja građanskih ljudskih prava i njihova ideološkog temeljnog stava. Dok nije jasno odgovoreno na pitanje kako se odnose pojedinac i društvo, evrokomunisti mogu samo s pridržajem i ograničeno priznavati ljudska prava.

2. Odnos evrokomunista prema ljudskim pravima

Kako je za evrokomuniste teško dovesti u sklad ljudska prava s načelima marksizma, želio bih pokazati na primjeru dvaju prava koja su zapisana u »Općoj deklaraciji Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima od 10. prosinca 1948.«

a) Pravo na privatno vlasništvo

Prema 17. članu te deklaracije »svaki čovjek ima sam ili u zajednici s drugima pravo na vlasništvo. Nikome se ne smije samovoljno oduzeti

» T. KUCZYNSKI, *nav. dj.*, str. 24.

" Isto, str. 25.

" K. MARX. *Thesen über Feuerbach*, MEW, sv. 3, str. 6.

njegovo vlasništvo.«[^] Tome pravu protuslovi marksističko shvaćanje da je privatno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju odlučujuća osnovica ljudskog samootudjenja. Da bi dokinuli to otuđenje, evrokomunisti se zauzimaju za to da »velika privredna sredstva proizvodnje ne **budu** više privatno vlasništvo jedne malene kaste, nego vlasništvo čitavog društva.«^{.*} Za Eugenija Triana socijalizam je u tome »da bitna sredstva za proizvodnju postanu kolektivno vlasništvo. No on ujedno kaže da važan sektor privrede ostane privatan. Španjolska komunistička partija smatra da je demokracija moguća samo sa socijalizmom i da samo demokratsko sudjelovanje, demokratska suradnja svih građana u upravljanju privrednim dobrima omogućuje postizavanje kolektivnog vlasništva.«^{^^}

Budući da monopolistička velika buržoazija, imajući u rukama velika sredstva za proizvodnju i izmjenu robe, raspolaže mogućnošću **da u** politici dođe do svojih klasnih interesa, nacionalizacija tog privatnog vlasništva spada u jezgru programa francuskih komunista.^{^^}

»Program KPI za široku je podršku privatne industrije, što na prvi pogled nije u skladu s komunističkim konceptom. To je, s jedne strane, u vezi sa strukturom zaposlenja u Italiji, koja je većim dijelom određena malim i srednjim poduzećima. Ona ne čine glavni stup privrede, nego i bitno područje savezničkih partnera koje KPI želi pridobiti. S druge strane, više od 50% ključne industrije u rukama je države. I baš taj sistem čini osnovicu moći za kršćanske demokrate time što planski raspodjeljuje položaje i on je po toj disfunkcionalnoj privrednoj politici svoje klijentele doveo zemlju na rub državnog bankrota.«^{^^}

To što talijanski komunisti priznaju privatno vlasništvo poduzetništva ne počiva, prema tome, u prvom redu na priznavanju privatnog vlasništva kao ljudskog prava, nego izlazi iz taktičkih razmatranja. To vrijedi i za povremeno postavljanje zahtjeva za reprivatizacijom. Priznavanje privatnog vlasništva uvijek stoji pod pridržajem da ono pospješuje izgradnju socijalizma. Sektor inalog i srednjeg vlasništva u poljoapprivredi, zanatstvu, malih i srednjih poduzetnika u industriji i trgovini može imati specifičnu i pozitivnu ulogu pri izgradnji socijalizma.

Španjolski komunisti od malih i srednjih poduzetnika kao protu uslugu za priznavanje njihova vlasništva izričito zahtijevaju da se pri-

Allgemeine Erklärung der Menschenrechte der Vereinten Nationen vom 10. Dezember 1948., nav. prema M. KRIELE, *Die Menschenrechte zwischen Ost und West*. Köln 1977, Str. 66.

" F. LAZARD, »Der französische Weg zum Sozialismus,« u *Eurokommunismus — Demokratie oder Diktatur?*, str. 163.

" E. TRIANA, »Der spanische Weg zum Sozialismus,« str. 134.

A. KIMMEL, »Die französische Kommunistische Partei«, u *Eurokommunismus. Fakten, Analysen, Interviews*, str. 109.

" A. TOST, nav. *IL*, Str. 85.

ključne radničkoj klasi: radnička klasa obvezuje se da respektira nemonopolističko vlasništvo za vrijeme etape političke i socijalne demokracije i da za to dobije podršku društvenih sila koje su s tim vlasništvom povezane za dokidanje monopolističkog velikoposjedništva i njegove državne moći. Nemonopolistički se slojevi za tu garanciju svojega socijalnog i političkog staleža priključuju radničkoj klasi.«⁸»

Taj stav evrokomunista prema privatnom vlasništvu može se bez teškoće spojiti s Marxovom i Engelsevom idejom, ali on ne odgovara duhu »Opće deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda«.

b) Pravo na slobodu vjere

Prema 18. članu te deklaracije »svaki čovjek ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere: to pravo obuhvaća slobodu da čovjek promijeni svoju religiju ili svoje uvjerenje te slobodu da čovjek svoju vjeru ili svoje uvjerenje sam ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, izrazi u nauci, bogoslužju i izvršavanju obreda«.⁹

Tko poznaje Marksističku kritiku religije i zna da je za Marxa religija opijum za narod i izraz ljudskoga samootuđenja, čudi se kako evrokomunisti tako po sebi razumljivo priznaju čovjeku pravo na slobodu religije. S obzirom na socijalne okolnosti romanskih zemalja u kojima katolici čine velik dio stanovništva, ta priznanja izgledaju prije popuštanje da bi dobili što je moguće širu bazu za demokratski put prema socijalizmu. Radi toga talijanski i španjolski komunisti izbjegavaju borbu protiv Crkve i religije i odriču se procjene religije kao opijuma za narod. No to ne znači da su napustili i ateizam koji je neodvojivo vezan za marksizam. Prihvatanje kršćanske vjere za njih je manje neko pravo koje odgovara čovjekovoj prirodnoj strukturi, a više povijesna činjenica i stvarnost pojedine nacije. »Kršćane ne promatraju u prvom redu kao vjernike nego kao potencijalne saveznike i nastoje ih pridobiti.«¹⁰

Priznavanju slobode vjere evrokomunisti dodaju postulat laicističke države. Time bude privid da poštuju ljudsko pravo slobode vjere, ali taj postulat upotrebljavaju za to »da ostvare etatističku koncepciju države, prema kojoj bi kršćani bili izgurani iz javnog života. Javne i socijalne službe koncipiraju se ovdje kao domena države, tako da se kršćani, odnosno slobodni nosioci takvih službi moraju povući iz obrazovnih, odgojnih, karitativnih i zdravstvenih ustanova onda kad država te službe

⁸ M. SPIEKER, »Eurokommunistische Grundrechtsbekenntnisse und ihre Grenzen«, Str. 105.

Allgemeine Erklärung der Menschenrechte der Vereinten Nationen vom 10. Dezember 1948., nav. prema M. KRIELE, *nav. dj.*, str. 66.

⁹ M. SPIEKER, »Eurokommunistische Grundrechtsbekenntnisse und ihre Grenzen«, Str. 102.

reklamira za sebe, pa se time onda izigrava ne samo pravo na slobodu vjere, nego i pluralizam i decentralizam slobodnog društva.«*'

Manfred Spieker, zapadnonjemački politolog, misli »da se evrokomunisti i dalje drže djela Manca, Engelsa i Lenjina, koje, posebno u svojem antropološkom obliku, sadrži ateizam kao integralni, konstitutivni element. Ako se oni pozivaju na to djelo ili u obliku marksizma-lenjinizma, ili historijskog materijalizma, ili pak znanstvenog socijalizma, prihvaćaju time i marksovsku antropologiju i njezin ateistički impetus, kojeg je posljedica bilo to da ni njegova kritika religije nije nikad bila samo kritika povijesnih oblika kršćanstva, nego načelno ateistička.«*^

Zaključak

Navedeni primjeri pokazuju kako je za evrokomuniste teško da svoje izričito priznavanje ljudskih prava spoje sa svojim ideološkim uvjerenjem. Čak i Marxove izreke jasno očituju kako se ljudska prava, koja su svakom čovjeku dana po prirodi, ne daju povezati s marksizmom. Bitni razlog za to izgleda mi Marxova definicija čovjeka kao »rodno biće« (Gattungswesen) i kao »sveukupnost društvenih odnosa«. Budući da Marx čovjeka u prvom redu promatra kao društveno biće, za njega ljudska prava mogu biti samo prava egoističnog čovjeka ili čovjeka odijeljena od zajednice, koji se štiti od pritisaka društva i države. Dok odnos između individuuma i društva za evrokomuniste ne bude točno razjašnjen, oni ni građanska ljudska prava, koja pojedinca štite od napada društva i države, neće moći •uskladiti sa svojim prihvaćanjem marksizma.

« Isto, str. 102.

« Isto, str. 103.

EUROKOMMUNISMUS UND MENSCHENRECHTE

Zusammenfassung

Als Eurokommunismus bezeichnet man den ideologisch-politischen Kurs der Kommunistischen Parteien in einigen westlichen Industriestaaten. Die Eurokommunisten haben sich von Moskau emanzipiert, orientieren sich an den gesellschaftlichen Verhältnissen ihrer eigenen Länder und möchten den Sozialismus nicht durch die »Diktatur des Proletariates« sondern auf demokratischem Wege verwirklichen. Deshalb versichern sie, sich an die Spielregeln der westlichen Demokratie zu halten und für die Menschenrechte einzutreten. Gleichzeitig distanzieren sie sich entschieden von der Sozialdemokratie und betonen, daß die Lehren von Marx, Engels und Lenin nach wie vor die ideologische Grundlage ihres Handelns seien. Die Ablehnung der bürgerlichen Menschenrechte durch die Klassiker des Marxismus läßt sich nur schwer mit den offiziellen Bekenntnissen der Bestimmung des Menschen als »Gattungswesen« und als »Ensemble der gesellschaftlichen Verhältnisse« nicht mit Rechten in Einklang bringen läßt, die das Individuum vor Übergriffen der Gesellschaft und des Staates schützen. Den Eurokommunisten fällt es deshalb auch schwer, die in der »Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte der Vereinten Nationen« garantierten Rechte auf Privateigentum und Religionsfreiheit zu achten und gleichzeitig ihrem Bekenntnis zum Marxismus-Leninismus treu zu bleiben.